

Жастар
KAZAKHSTAN 2019

BOBEK

НРО

EXPO 2017
Future Energy

V МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. ВЫЗОВЫ XXI ВЕКА

Астана, Республика Казахстан 10-12 декабря

**Объединение юридических лиц в форме ассоциации
«Общенациональное движение «Бобек»
КОНГРЕСС УЧЕНЫХ КАЗАХСТАНА**

**«SCIENCE AND EDUCATION IN THE MODERN WORLD:
CHALLENGES OF THE XXI CENTURY»**

атты V Халықаралық ғылыми-тәжірибелік
конференция
ЖИНАҒЫ

МАТЕРИАЛЫ

V Международной научно-практической
конференции

**«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ:
ВЫЗОВЫ XXI века»**

СЕКЦИЯ 12. МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ

НУР-СУЛТАН – 2019

УДК: 637.5:612.014.462

ҚОРАМОЛ ГҮШТИНИНГ ТАРКИБИЙ СТРУКТУРАСИДА КЕЧАДИГАН ФИЗИК-КИМӨВИЙ ҮЗГАРИШЛАРИ

Муродов Сайдулла Муродович
Холіков Самариддин Фарходович
Худайберганаов Адамбай Мадранимович
(Самарқанд ветеринария медицинаси институти)

Аннотация: Физико-химические изменения, происходящие при переработке туш сельскохозяйственных животных, имеют важное теоретическое и практическое значение для всех видов мяса животных. При переработке туш животных происходят изменения в физколлоидной структуре белков мяса. Эти изменения неотъемлемо и тесно связаны с процессами созревания, происходящими в мясе животных. Все эти изменения освещены в предлагаемой статье.

Калит сўзлар: Гүшт, фермент, биёкимёвий, каттик, юмшоқ, гликоген, суг кислота, АТФ, АДФ, АМФ.

Мавзунинг долзарблиги. Ўзбекистон аҳолисини тўла қийматли бўлган озик-овқат маҳсулотлари билан таъмилашда гүшт ва ундан тайёрланадиган гүшт маҳсулотлари муҳим ўринлардан бири ҳисобланади. Қишлоқ хўжалик ҳайвонларини танасини қайта ишлаш натижасида олинган гүшт ва бошқа турдаги маҳсулотлари энг аввало экологик жиҳатдан тоза ва одамларни организмга безарар бўлишини таъминлаш ҳозирги кундаги долзарб муаммолардан бири ҳисобланади. Шундай экан гүшт ишлаб чиқаришга ниҳоятда катта эътибор бўлиши керак, чунки гүшт олингандан кейин нотўғри сақланса унинг таркибида тезликда турли хилдаги микроорганизмларни кўпайиши натижасида гүштни истеъмол учун яроқсиз қилиб қўяди.

Гүшт турли хилдаги микроорганизмларни кўпайиши учун энг яхши озиқа муҳити ҳисобланади. Гүштни таркибида микроорганизмлар тезликда кўпаяди, яъни микроблар гүштни таркибидаги гликогенни тезликда парчалайди, кейин эса оксилларни парчалаши натижасида, полипептидлар, аминокислоталар, аммиак ва бошқа турдаги моддалар ҳосил бўлади. Булардан кейинчалик ўзига ҳос захарли моддаларни пайдо бўлиши натижасида гүштни физик-кимёвий хусусиятларини салбий томонга

ўзгартиради. Бундай таркиби ўзгарган гүшларни одамлар истеъмол қилганда одамларда турли хилдаги захарланиш касалликлари содир бўлади. Бизга маълумки ҳайвонлар гүштининг таркиби мураккаб тўқималар йиғиндисидан ташкил топган жумладан: (мускул тўқимаси, ёғ тўқимаси, суюқ тўқимаси, пай тўқимаси ва бошқалар).

Турли омиларнинг таъсири натижасида манна шу тўқималарнинг физколлоид структураси салбий томонга ўзгаради. Мана шулар эътиборга олинган ҳолда гүшт ишлаб чиқарилаётган корхоналарга қатъий ветеринария назорати ўрнатилиши лозим. Бизга маълумки гүштни таркиби тўқима ва хужайраларида ҳам турли биокимёвий жараёнлар кечади. Бу кимёвий жараёнларни нормал кечиши учун гүштни турли хилдаги касалликлар ва гельминтларнинг кўзгатувчиларидан химоя қилиш ҳозирги кун талаби ҳисобланади. Қисқача қилиб айтадиган бўлсак, одамларни доимо экологик жиҳатидан тоза гүшт ва гүшт маҳсулотлари билан таъминлаш зарур. Юқумли, инвазион, захарланиш ва бошқа турдаги касалликлар билан касалланган ҳайвонларни гүштини ҳам доимо синчиклаб текшириб экспертгадан ўтказилгандан кейин, яроқли бўлса сотишга руҳсат этилиши керак. Агарда истеъмол учун яроқсиз бўлса уни зарарсизлаштириш усуллари ишлаб

чиқариш зарур.

Гўштни зарарсизлантиришни энг арзон ва қулай усуллари ишлаб чиқаришга жорий этилиши лозим. Ҳозирги кунда Ўзбекистон ҳудудида ишлаб чиқарилаётган гўшт ва гўшт маҳсулотлари жон бошига тақсимлаганда кам ишлаб чиқарилмоқда. Инсонлар ҳар куни маълум миқдорда гўшт ёки гўшт маҳсулотларини истеъмол қилади, чунки гўштни кимёвий таркибига кирадиган оксиллар, ёғлар, каллапойча маҳсулотлари организмга энергетик маҳсулот ҳисобланади. Гўшт таркибида бу моддалардан ташқари биологик актив моддалар, макро ва микро элементлар мавжуд бўлиб буларни ҳаммаси инсонларга керакли ҳисобланади. Масалан инсон организмга темир моддаси етишмаса «анемия» касаллигини келтириб чиқаради, бунда медицина ходимлари кўпроқ гўштни истеъмол қилишни тавсия этади. Бунга амал қилинганда тезликда одамни темир моддасига бўлган талаби қондирилади. Мевалар таркибида ҳам темир моддалари бор бўлиб аммо улар гўштни ўрнини боса олмайди. Мана шуларни барчаси инobatта олинган ҳолда инсонларга фақатгина соғлом ҳайвонлардан олинган гўшт ва гўшт маҳсулотларини истеъмол қилишга тавсия этилиши керак. Дехқон бозорларида, кўчалардаги дўконларда сотилаётган барча турдаги гўшт ва гўшт маҳсулотларини сотишдан олдин бу маҳсулотлар тўлиғича ветеринария-санитария текширишидан ўтказилиши лозим. Ветеринария-санитария қонун қоидаларига кўра, экспертизадан

ўтказилмаган гўштни ва бошқа турдаги маҳсулотларни сотиш қатъиян ман этилади. Кўпгина юқумли ва инвазион касалликларни кўзгатувчилари одамларга гўшт ва гўшт маҳсулотлари орқали ўтади бунга чек қўйилиши керак. Бундан ташқари сотилаётган барча турдаги гўштлар доимо иложи борида етилган ҳолатда сотилиши керак.

Ҳайвонларни етилган гўшти тез пишадиган тез ҳазм бўлади, аксинча агарда етилмаган гўшт бўлса, тез пишмайди, чайнанишда қаттиқ ва тез ҳазм бўлмайди. Бундай ҳолатлар касал стресс таъсир қилган, чарчаган ҳайвонлар гўштида бўлади.

Тадқиқот материали ва услублари. Юқоридагиларни барчаси инobatта олинган ҳолда биз ўз олдимизга гўштни таркибий қисмларида кечаётган физик-кимёвий ўзгаришлар аниқланди. Лаборатория текширишларини ўтказишда 10 бош сўйилган қорамол гўшти (ҳар бири бош намунадан 600 г) намуналаридан фойдаланилди. Гўштни таркибида кечаётган физик-кимёвий, биокимёвий, ферментатив жараёнларни ўрганиш амалий ва назарий жиҳатдан муҳим аҳамиятга эга.

Тадқиқот натижалари. Тадқиқот натижаларидан маълумки, дўконларда сотилаётган гўштлар кўпчилик ҳолатда органолептик ва лаборатория усулларида текширилди. Гўшт намуналарини органолептик текшириш натижалари қуйидаги жадвалда келтирилган (1-жадвал).

Органолептик усулида текширишдан олинган натижалар

1-жадвал

Гўшт намуналари	Гўштининг ранги	Гўштининг ҳиди	Гўштни консистенцияси	Юзида жойлашган д.т.х.	Ёғининг ранги	Ёғининг ҳиди
1-намуна	оч қизғиш	ўзига хос	таранг	ўз ичиш пўк	яхши	ўзига хос
2-намуна	-	-	таранг	-	оқ	ўзига хос
3-намуна	-	-	таранг	-	оқ сарғиш	ўзига хос

4-намуна	-	-	тарап	-	Узига хос
5-намуна	-	-	тарап	-	Узига хос
6-намуна	-	-	тарап	оқ	Узига хос
7-намуна	тўқ қизил	-	ялтирок	оқ сарғиш	Узига хос
8-намуна	оч кизгиш	-	тарап	оқ	Узига хос
9-намуна	-	-	тарап	оқ	Узига хос
10-намуна	-	-	тарап	оқ	Узига хос

Таърибаларни ўтказишда 10 та қорамол гўштидан намуналар органолептик усулида текширилганда куйидагича натижалар олинди. Яъни гўштининг ранги 7-намунада тўқ қизил эканлиги аниқланди. Бу гўштининг ёмон консизланганлиги, гўшни хиди барча намуналарда ўзига хос, консистенцияси бир оз юмшаган, қолган намуналарда ўзгариш йўқ.

Тана гўштини юзасида жойлашган лимфа тугунларида ўзгариш йўқ, катталиги бир хилда, ёгини ранги оқдан сарғишгача хиди ўзига хос.

Ўтказилган тадқиқотларда 10 та қорамол гўштидан намуналар олиб лаборатория текширишларида куйидагича натижалар олинди. Яъни гўштдаги водород иони

концентрациясининг ўзгариши 6 ва 8-намуналарда аниқланди. Бизга маълумки нормал этилган гўштдаги рН 5,6-5,8 бўлиши еки 6 гачани тапшил этади. Агарда ундан ортик бўлса гўштининг таркибий структурасида салбий томонга ўзгаришлар борлигидан далолат беради. Пероксидаза реакцияси ҳам 6 ва 8-намуналарда аста секинлик билан кўкимтир ранг ҳосил бўлди. Мис кукуни билан реакцияси ва формалин билан ўтказилган реакцияси ҳам шуни тасдиқлайдики, яъни бир оз тиниклиги экстракти йўқ.

Бизга маълумки агар гўштда озгини бўлсада ёмон томонга ўзгаришлар бўлса, тайёрланган экстракт ёмон аста секинлик билан филтрланади (2-жадвал).

Қорамол гўштини лаборатория усулида текшириш натижалари

2-жадвал

Гўшт намуналари	Гўштдаги рН ни ўзгариши	Пероксидаза реакцияси	Мис кўкни билан реакцияси	Формалин реакцияси
1-намуна	5,8	кўкимтир	тиник	тиник чўкмасиз
2-намуна	5,7	-	тиник	тиник
3-намуна	5,7	-	тиник	тиник
4-намуна	5,6	-	тиник	тиник
5-намуна	5,7	-	тиник	
6-намуна	6,0	секинлик билан кўк р.х.б.	қисман лойқа	қисман чўкмали
7-намуна	5,8	тиник	тиник	
8-намуна	6,2	секинлик билан кўк р.х.б.	қисман лойқа	қисман чўкмали
9-намуна	5,8	-	тиник	тиник
10-намуна	5,6	-	тиник	тиник

3-жадвал

Таркиби қисман ўзгарган қорамол гўшт намуналарини текширишдан олинган натижалар

Текширилган намуналар	Гүшти-нинг ранги	Гүштининг хиди	Гүштининг консистенцияси	Гүштининг лимфа тугунлар узгарिश	Ёғнининг ранги	Ёғнининг хиди
1-намуна	қизғиш	ўзига хос	унча тарапг эмас	ялтироқ эмас	оқ сарик	ўзига хос
2-намуна	қизғиш	ўзига хос	унча тарапг эмас	ялтироқ эмас	оқ сарик	ўзига хос
3-намуна	қизғиш	ўзига хос	унча тарапг эмас	ялтироқ эмас	оқ сарик	ўзига хос
4-намуна	қизғиш	ўзига хос	унча тарапг эмас	ялтироқ эмас	оқ сарик	ўзига хос
5-намуна	қизғиш	ўзига хос	унча тарапг эмас	ялтироқ эмас	оқ сарик	ўзига хос
6-намуна	қизғиш	ўзига хос	унча тарапг эмас	ялтироқ эмас	оқ сарик	ўзига хос
7-намуна	қизғиш	ўзига хос	унча тарапг эмас	ялтироқ эмас	оқ сарик	ўзига хос
8-намуна	қизғиш	ўзига хос	унча тарапг эмас	ялтироқ эмас	оқ сарик	ўзига хос
9-намуна	қизғиш	ўзига хос	унча тарапг эмас	ялтироқ эмас	оқ сарик	ўзига хос
10-намуна	қизғиш	ўзига хос	унча тарапг эмас	ялтироқ эмас	оқ сарик	ўзига хос

Текшириш ўтказилган барча намуналарда салбий ўзгаришлар аниқланмади.

Қорамол гүштининг лаборатория текширишидан олинган натижалар

4-жадвал

Текширилган намуналар	Гүшдаги рН ниң ўзгариши	Пероксидаза реакцияси	Мие күкнин билан реакцияси	Формалин реакцияси
1-намуна	6,0	Секинлик билан ранг ҳосил бўлган	Яхши тиниқ эмас	Яхши тиниқ эмас қисман лойқали
2-намуна	6,0	-	-	-
3-намуна	6,2	-	-	-
4-намуна	6,2	-	-	-
5-намуна	6,2	-	-	-
6-намуна	6,0	-	-	-
7-намуна	6,2	-	-	-
8-намуна	6,0	-	-	-
9-намуна	6,0	-	-	-
10-намуна	6,0	-	-	-

Хулосалар. 1. Унча ва бозор дўконларида сотиладиган бозор турдаги хайвонлар гүшти ҳар доим текширилиб, уларнинг таркибининг ўзгаришлар

аниқлангандан кейин сотишга руҳсат этилиши керак.

2. Бундан ташқари ўтказилган текширишларда шу нарса аниқ бўлдики,

яни дүкөнларда сөтиләткан гүшт хар донм хам талаб даражасида буйлаганлиги учун донмий равишда лаборатория текширишлари ўтказилиши керак.

3. Гүшти таркибий структурасида кечаётган физик-кимобий, биокимёвий ва ферментация жараёнларини ўрганиши

назарий амалий жиҳатидан мухим аҳамиятга эга.

4. Гүшт ва гүшт махсулотларини турли хилдаги микробларни ва гелиминларни кўзгатувчиларилаан доимо химоялаи талаб этилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Муродов С.М. Ветеринария-санитария экспертизаси. Дирелик. Самарканд 2006 йил.
2. Муродов С.М. Қишлоқ хўжалик махсулотларининг ветеранэкспертизаси. қайта ишлаш технология асослари ва стандартизацияси. Ўқув кўланма. Самарканд 1997 йил.
3. Муродов С.М. ва бошқалар. Қишлоқ хўжалик махсулотларининг ветеринария-санитария экспертизаси, қайта ишлан технологияси, гигиенаси ва стандартизацияси. Ўқув кўланма. Самарканд 2013 йил.

ҚАРЫЗДЫҢ АДАМ АҒЗАСЫНА ӨСЕРИ СОНЫМЕН ҚАТАР МЕДИЦИНАДА, ХАЛЫҚ МЕДИЦИНАСЫНДА ҚОЛДАНЫЛУЫ ЖӘНЕ ПАЙДАСЫ

Тукенов Азамат Ержанұлы

Шөкөрим атындағы мемлекеттік университетінің Аграрлық факультетінің
магистранты

Ғылым жетекші – Сейлжанова Сауле Мукановна
Семей, Қазақстан

Аннотация: Бұл мақалада осы күнге дейін зерттеу үрдісінде келе жатқан қарбыздың жұмсағы, қарбыздың дәні тұқымның пайдасы мен қолданылуы туралы мәліметтер берілген. Мақалада Америка, Қытай, Үндістан мемлекеттерінде қарбыздың пайдасын зерттеу кезіндегі тәжірибелер мен зерттеу нәтижелері көрсетілген. Америкалық ғалымдар қарбыз – L-цитруллин – аминқышқылдарының өте бай табиғи көзі екенін дәлелдеп, ағзада азот оксиді синтезден, ол өз кезегінде тамырлардың келесісіне ықпал етіп және олардың тонусын қолдайтынын анықтаған. Қытайда оны сиккындатқыш өнімдер тобына жатқызып, ол жүрекке, асқазанға және қулыққа әсер ететінін көрсеткен. Үнді халық медицинасында қарбыз бірінші дәрежелі суық және ыстықты өнім деп санап, ол тәбетті қозғайды және ас қорыту процесін жақсартатынын айтқан. Және де Гарвард университетінің жүргізілген зерттеу нәтижелері көрсетілген.

Түпін сөздер: витамин, L-цитруллин, медицина, ликопин, глюкоза, гипергликемия, қарбыз.

Бір қарағанда, қарбыздың тұратын қарбыз ағзасының элементтерімен байланысты. Бірақ іс жүзінде онымен бірге ағзаға қуанышты зақымданудан қорғайтын және тірі мен тамырларға икемділік беретін С витаминінің, сондай-ақ қарбыздың қабылдау процесін үзбейтін А

витаминінің елеулі мөлшерін алады. Қарбыздың жұмсағы В тобының витаминдерінің, соның ішінде өте қажетті витаминнің, сондай-ақ витаминнен энергия босату процесін үзбейтін РР витаминінің жоғары мөлшерімен ерекшеленбеуіне қарамастан, қарбыздың тұқымдарында олар мол.

МАЗМУНЫ
 СОЖЕРЖАНИЕ
 CONTENT

Рагатов А.Ж., Әбдірашман Е.О., Кошметов Ж.К., Қоканов С.Қ., (Қостанай к., Жамбыл обл., Қорғай ауд., Шерпін, Қазақстан).....	3
Муродов С.М., Холіқов С.Б., Худайбергандов А.М. (Самарканд, Узбекистан).....	7
Тукенов А.Е., Сейітгазина С.М. (Семей, Қазақстан).....	11
Бойсенова Н.Б., Хамроқұлов У.А. (Самарканд, Узбекистан).....	16
Жұмағасев Д.Т., Баймаханов А.Н. (Алматы, Қазақстан).....	18
Рахымжанова Ф.С., Абшинова М.Т., Қайрханов Б.О. (Семей, Қазақстан).....	21
Рагатов А.Ж., Әбдірашман Е.О., Кошметов Ж.К., Қоканов С.Қ., (Қостанай к., Жамбыл обл., Қорғай ауд., Шерпін, Қазақстан).....	23
Бутузова Т.В., Қиспас Т. (Жарғанда, Қазақстан).....	26
Kozimjonov A.A. (Andijon, Uzbekiston).....	31
Абдуллаев Ш.Ю., Халимбеков Н.У., Маданият М.М. (Ташкент, Узбекистан).....	35
Қванғашова М.Т. (Bukhara, Uzbekistan).....	37
Абдуқарарова И.Е., Турсынбаева Р.А., Санжаров К.Е. (Шымкент, Қазақстан).....	41
Қасқабасева А.Н. (Семей, Қазақстан).....	43
Айгеримна Б.Х., Джандаров С.Ж., Иманғалиев Е.Е., Касенова Д.С. (Нур-Султан, Қазақстан).....	46
Ескерова С.У., Қаржонбаева Д.О., Дүйсенбаева М.М., Кубеева З.Е., Рыстигулова Ж.Б. (Шымкент, Қазақстан).....	49
Мусаев Ю.М., Жұмабеков Ж.К., Төстенов Т.Е., Ауелбеков К.Б., Даденова Р.К., Әбдірашман С.Н. (Шымкент, Қазақстан).....	52
Мусаев Ю.М., Дегхасият М., Юсупов В.В., Салхожаева К.К., Ешимбетова Д.Д., Назыл А.Б., Абулқарыпов А.Н. (Шымкент, Қазақстан).....	56
Артысбеков Д.Е., Мауланов А.З., Нурман А. (Алматы, Қазақстан).....	60
Мауланов А.З., Ауышев Д., Артысбеков Д.Е. (Алматы, Қазақстан).....	63
Мауланов А.З., Артысбеков А.Б., Артысбеков С.Е. (Алматы, Қазақстан).....	67
Егізбаев Д.Е., Қуанырзаев А.Б. (Нур-Султан, Қазақстан).....	70
Қуанышбаева С.А., Джандаров С.Ж., Иманғалиев Е.Е., Касенова Д.С. (Нур-Султан, Қазақстан).....	74
Әкібекова О.С., Мейрмұхамедов С.С., Байбосынов С.С., Қасымбек Ж.Ж., Турдыбеков Д.М. (Нур-Султан к., Қазақстан).....	78
Нұрлығалиева Р.Г., Дикамбаева Р.К., Сыманбаева А.С., Камалбекова Г.М. (Нур-Султан, Қазақстан).....	81
Мырзаханов А.Т., Қуанышбаева Д.О., Қаржонбаева Д.О., Санжаров К.Е., Санжарбек Д.Ш., Рахымбекова Р.Р., Маданият М.М. (Шымкент, Қазақстан).....	83
Турарбаева У.Т., Байқұдышев С.Г. (Шымкент, Узбекистан).....	85
Аргентина К.К., Сұлтанбаева С.Д., Дүйсенбаева М.Б., Нәліпбеков Б.Ж. (Қазақстан).....	87
Серікбаева Г.С., Әскерқалиев С. (Нур-Султан, Қазақстан).....	90
Серікбаева Е.Е., Қаржонбаева Д. (Алматы, Қазақстан).....	93